

Василь Турок

Закарпатська обласна державна адміністрація

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

The article is devoted to substantiation of institutional support of state policy on combating human trafficking in Ukraine. In particular organizational chart explaining the functioning of the market "slaves" analysis of this phenomenon in the context of business, labor market and the shadow economy. In this paper stated the author's vision about imperfections of Ukrainian laws on this matter, analyzed the powers of central authorities and revealed his own vision for providing policy based on the specifics of the research process in social and economic science. Also, this article shows the central executive bodies of Ukraine on their functional responsibilities for combating human trafficking in Ukraine.

Key words: human trafficking, anti-trafficking, institutional support public policy.

Торгівля людьми є універсальною проблемою: у кримінальну торгівлю живим товаром залучені як економічно розвинені країни, так і країни, що розвиваються, вона може відбуватися як із перетинанням національних кордонів, так і всередині держав, як у країнах з розвинутою демократичною традицією, так і в перехідних державах і в країнах з тоталітарною системою. В Україні питаннями протидії торгівлі людьми займаються різні урядові та неурядові організації, правоохоронні органи, відповідні відділи державних установ тощо. Різні аспекти цього явища розкриваються в працях К. Левченко, Л. Ковальчука, О. Удалової, О. Позняка, Є. Луценко, Л. Матіяшек, Ш. Сканлан, І. Шваб, В. Биковець, Р. Курінько, Д. Маршавіна, І. Дзялошинського, Є. Тюрюканової А. Аронович, Г. Тоерманна та ін. Разом із тим проблемам інституційного забезпечення державної політики у сфері протидії торгівлі людьми у вітчизняній науковій літературі приділяється недостатньо уваги. Метою даної статті є заповнення відповідних прогалів.

Розбудова інституційного забезпечення державної політики України у сфері протидії торгівлі людьми розпочалася 1999 року зі створення Національної координаційної ради щодо запобігання торгівлі людьми при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини. Передбачалося підняти проблему боротьби з торгівлею людьми на найвищий державний рівень. Омбудсменом, посада якого була впроваджена в Україні за рік до того, планувалося створити єдиний банк даних щодо торгівлі людьми, здійснювати моніторинг, контролювати виконання чинного законодавства і міжнародних договорів у сфері боротьби з торгівлею людьми, об'єднати державні і громадські організації в боротьбі з даним злочином¹.

Як пише О. Святун², до компетенції новоствореної Національної координаційної ради належала підготовка пропозицій та рекомендацій до чинного законодавства, проведення експертиз проектів законів та інших нормативних актів, участь у координації діяльності державних органів та неурядових організацій у сфері протидії торгівлі людьми.

Хоча Національна координаційна рада збиралася лише два або три рази і припинила своє існування 2001 року, за її активної участі була підготовлена Програма запобігання торгівлі жінками та дітьми (1999 р.). Відповідно до положень Програми були створені спеціалізовані підрозділи по боротьбі зі злочинами, що пов'язані з торгівлею людьми, які ввійшли у структуру Департаменту карного розшуку Міністерства внутрішніх справ України та структуру обласних управлінь внутрішніх справ³. У серпні 2005 року зазначені підрозділи були реорганізовані в Департаменти по

¹ Коваль, Л. (2010). *Аналіз діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини*. Харків, 240.

² Святун, О.В. (2005). *Європейські механізми боротьби із торгівлею людьми: автореф. дис. канд. юрид. наук*. Київ, 18.

³ Кириченко, О. (2010). *Шляхи вдосконалення діяльності держави щодо протидії торгівлі людьми*. Кириченко, О., Бушнова, К. *Актуальні питання запобігання і протидії торгівлі людьми*. "Ла Страда - Україна", 25-28.

боротьбі зі злочинами, що пов'язані з торгівлею людьми¹.

У сфері боротьби з торгівлею людьми діяло кілька міжвідомчих координаційних рад. Після ліквідації Національної координаційної ради з 2001-го по 2005 рік працювала Координаційна рада з питань запобігання зникненню людей², до завдань якої серед іншого входило вивчення причин зникнення на території держави громадян України, іноземців та осіб без громадянства, а також громадян України за її межами і встановлення долі цих осіб.

У період з 2002-го по 2007 рік працювала Міжвідомча координаційна рада з питань протидії торгівлі людьми³, що була постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України.

Наприкінці 2007 року було створено Міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку і протидії торгівлі людьми⁴ на чолі з Міністром у справах сім'ї, молоді та спорту. На жаль, Рада охоплювала занадто широке коло питань, на думку експертів⁵, не була дієздатною, а також характеризувалася неузгодженістю дій її членів, відсутністю адекватних форматів роботи, цілей та завдань.

З липня 2007 року розпочала діяльність Експертна робоча група з питань попередження насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми⁶ на чолі із заступником міністра України у справах сім'ї, молоді та спорту, яка діяла спочатку при Міжвідомчій координаційній раді з питань протидії торгівлі людьми, а з вересня 2007 року – при Міжвідомчій раді з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку і протидії торгівлі людьми.

Експертна робоча група створювалася з метою координації зусиль центральних органів виконавчої влади, науковців і громадськості щодо виконання положень Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року. До повноважень Експертної робочої групи входило виконання низки завдань: оперативна координація заходів з питань протидії торгівлі людьми, здійснення моніторингу в зазначеній сфері, співпраця з міжнародними організаціями, розробка пропозицій щодо укладення міжнародних договорів, співпраця в наданні допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, їх реабілітації та реінтеграції, інформуванні населення щодо торгівлі людьми. До складу Експертної групи ввійшли представники центральних органів виконавчої влади, міжнародних і громадських організацій, профспілок.

На регіональному рівні з 2002 року було створено регіональні дорадчі органи з метою реалізації відповідних програм у 27 регіонах України відповідно до Комплексної програми протидії торгівлі людьми на 2002–2005 роки⁷.

Законом України «Про протидію торгівлі людьми», що був прийнятий 20 вересня 2011 року⁸, визначено суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми: Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади,

¹ Левченко, К.Б. (2007). *Торговля людьми в Юго-восточной и Восточной Европе, проблемы и перспективы*. Кировоград, 232.

² *Постанова про утворення Координаційної ради з питань запобігання зникненню людей 2001* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/99-2001-%D0%BF>>.

³ *Постанова про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань протидії торгівлі людьми 2007* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1961-2002-%D0%BF>>.

⁴ *Постанова про консультативно-дорадчі органи з питань сім'ї, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми 2007* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-%D0%BF>>.

⁵ Левченко, К.Б. (2008). *Боротьба з торгівлею людьми. Актуальні проблеми впровадження державної політики протидії торгівлі людьми в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Донецьк, 62-64.

⁶ *Наказ про створення Експертної робочої групи з питань попередження насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми 2007* (Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту). *Офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України*. <http://dsmsu.gov.ua/media/Transferred/2007/07/16/1/2007_2546nm.pdf>.

⁷ Солькнер, А. (2008). *Оцінка потреб національного механізму перенаправлення постраждалих від торгівлі людьми в Україні*. Київ, 112.

⁸ *Закон про протидію торгівлі людьми 2011* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 173.

закордонні дипломатичні установи України, заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми.

До повноважень Президента України входить визначення центрального органу виконавчої влади національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми. Однак дане положення було внесено до Закону «Про протидію торгівлі людьми» в жовтні 2012 року, тобто майже через рік після прийняття самого Закону. До внесення змін дана функція належала до компетенції Кабінету Міністрів України, який своєю Постановою¹ в січні 2012 року визначив національним координатором Міністерство соціальної політики України. У свою чергу, Президент України в березні 2013 року підписав Указ «Про внесення змін до Положення про Міністерство соціальної політики України»².

Кабінет Міністрів України, відповідно до положень Закону «Про протидію торгівлі людьми», спрямовує і координує роботу суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, а також визначає процедуру встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, і порядок утворення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми. Крім того, у сферу компетенції КМУ входить затвердження нормативно-правових документів, які регулюють роботу державних органів у зазначеній сфері, серед них: Державна цільова програма у сфері протидії торгівлі людьми; Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; форма опитувальника щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; довідка про встановлення її статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; форма довідки, що підтверджує факт звернення іноземця чи особи без громадянства за встановленням статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми на території України; положення про заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; порядок виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, і контроль за реалізацією прийнятих документів.

Перелік центральних органів виконавчої влади, які задіяні у сфері протидії торгівлі людьми, визначено в Постанові КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми»³. До них належать Міністерство соціальної політики, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство закордонних справ, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту (нині Міністерство освіти і науки України та Міністерство молоді та спорту України), Адміністрація Державної прикордонної служби, Державна міграційна служба.

Закон «Про протидію торгівлі людьми» визначає загальні повноваження центральних органів виконавчої влади, серед яких: формування та реалізація державної політики у сфері протидії торгівлі людьми; розробка проектів Державної цільової програми протидії торгівлі людьми та Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, і забезпечення реалізації зазначених документів; моніторинг діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; підготовка та оприлюднення щорічної доповіді про стан реалізації заходів у сфері протидії торгівлі людьми; здійснення заходів щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Крім того, заходи центральних органів виконавчої влади мають бути спрямовані на викорінення передумов торгівлі людьми, зокрема щодо запобігання насильству в сім'ї та дискримінації за ознакою статі; підвищення рівня обізнаності щодо протидії торгівлі дітьми серед батьків та осіб, які їх замінюють, та осіб, які постійно контактують з дітьми у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури та спорту, оздоровлення та відпочинку, судовій та правоохоронній сферах; координацію та контроль за діяльністю закладів допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми.

Розглянемо сферу компетенції центральних органів державної влади України у сфері протидії торгівлі людьми.

¹ *Постанова про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми 2012* (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/29-2012-%D0%BF>>.

² *Указ про внесення змін до Положення про Міністерство соціальної політики України 2013* (Президент України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/164/2013>>.

³ *Постанова про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми 2012* (Кабінет Міністрів України). Офіційний вісник України, 64, 35.

Як зазначалося вище, *Міністерство соціальної політики України* є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань протидії торгівлі людьми. У складі Департаменту сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми створено Відділ протидії торгівлі людьми. Крім того, у напрямі забезпечення прав дітей та запобігання торгівлі дітьми працює Департамент прав дітей та усиновлення. На регіональному рівні роботу з протидії торгівлі людьми проводять департаменти соціальної політики (у деяких областях – департаменти соціального захисту населення), які входять до складу обласних державних адміністрацій та Київської міської державної адміністрації.

Відповідно до Положення про Мінсоцполітики¹, одним з основних завдань Міністерства є формування та реалізація державної політики щодо протидії торгівлі людьми. Міністерство здійснює нормативно-правове регулювання в даній сфері; розглядає і погоджує проекти концепцій і програм; бере участь у проведенні аналізу проектів державних цільових програм і щорічному аналізі стану їх виконання; розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції з удосконалення державної політики. До компетенції Міністерства входить також здійснення міжнародного співробітництва: участь у підготовці міжнародних договорів України, підготовка пропозиції щодо укладення, денонсації договорів, забезпечення виконання зобов'язань України за міжнародними договорами. Міністерство також виступає замовником науково-дослідних робіт та соціологічних досліджень у сфері протидії торгівлі людьми.

До прийняття Закону України «Про протидію торгівлі людьми» основним органом центральної виконавчої влади у сфері боротьби з торгівлею людьми було *Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту*, а саме відділ попередження насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми у складі Департаменту сімейної, гендерної політики та демографічного розвитку. До Міністерства через обласні управління за допомогою «гарячої лінії» соціальних служб, неурядових організацій і від правоохоронних органів надходила інформація про потерпілих від торгівлі людьми. Міністерство співпрацювало з неурядовими організаціями і центрами соціальної служби для молоді в напрямі як практичної роботи з населенням щодо запобігання випадкам торгівлі людьми, так і із самими постраждалими від торгівлі людьми. Однак основні перешкоди для успішної та ефективної роботи зазначеного відділу становили нестача працівників і відсутність належного державного фінансування. Як пише А. Сьолькнер, особливо не вистачало співробітників на регіональному рівні, де працівники місцевих органів мають суміщати поряд із виконанням обов'язків щодо протидії торгівлі людьми також інші напрями роботи.

Інші центральні органи виконавчої влади, які задіяні у сфері протидії торгівлі людьми, відповідно до покладених на них функцій можна умовно поділити на дві групи: органи, які надають допомогу постраждалим від торгівлі людьми, і органи, які залучені до боротьби з торгівлею людьми (правоохоронні органи).

До першої групи можна віднести Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство юстиції України, Державну міграційну службу України, Державну службу зайнятості України, а також Міністерство молоді та спорту України, яке після передачі функцій спеціально уповноваженого органу у сфері протидії торгівлі людьми до Мінсоцполітики України бере участь у Державній цільовій соціальній програмі протидії торгівлі людьми на період до 2015 року як співвиконавець і задіяне серед іншого в залученні молоді до проведення інформаційних і культурно-просвітницьких заходів щодо протидії торгівлі людьми.

На *Міністерство освіти і науки України (МОН)* покладено обов'язок надавати допомогу особам (дорослим та дітям), які постраждали від торгівлі людьми, у реалізації їхньої потреби в освіті, кваліфікації та перекваліфікації. Як зазначається в Науково-практичному коментарі до Закону України «Про протидію торгівлі людьми»², Міністерство готує програми соціальної та психологічної реабілітації учнів і студентів, які стали жертвами торгівлі людьми; забезпечує роботу психологічної служби з дітьми дошкільного та шкільного віку і студентами; контролює відвідування постраждалими навчальних закладів; залучає учнів і студентів з числа постраждалих від торгівлі людьми до громадської та гурткової роботи; організовує навчання фахівців, які постійно працюють

¹ Указ про Положення про Міністерство соціальної політики України 2011 (Президент України). *Офіційний вісник України*, 29, 66.

² Безпалова, О.І. (2013). *Науково-практичний коментар до Закону України "Про протидію торгівлі людьми"*. Київ, 182.

з постраждалими дітьми щодо виявлення і надання допомоги дітям; а також надає консультації постраждалим від торгівлі людьми особам у питаннях щодо реалізації їхнього права на освіту.

Крім того, МОН задіяне в рамках Державної цільової програми до превентивної роботи в напрямі запобігання торгівлі людьми і первинної профілактики: проведення за участі дітей, учнівської та студентської молоді та їхніх батьків профілактичних та просвітницьких заходів щодо протидії торгівлі людьми. Працівники Міністерства беруть участь у розробці інформаційних та методичних матеріалів, які розповсюджуються в навчальних закладах. Центральним інститутом післядипломної педагогічної освіти проводяться семінари щодо протидії торгівлі людьми.

На *Міністерство охорони здоров'я (МОЗ)*, відповідно до Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року, покладено обов'язок забезпечити надання медичної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми. Крім того, Міністерство надає медично-консультативну допомогу. Таким чином, до компетенції МОЗ входить забезпечення обстеження і лікування постраждалих осіб; консультації медпрацівниками даної групи осіб; надання рекомендацій і направлення на санаторно-курортне лікування; організація медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які перебувають на території України і постраждали від торгівлі людьми.

Міністерство закордонних справ України (МЗС) залучено до заходів Державної програми як співвиконавець. Оскільки серед завдань Міністерства є захист прав та інтересів громадян України за кордоном, а також реєстрація українських громадян, які тимчасово проживають або постійно перебувають за кордоном¹, то в межах своєї компетенції МЗС України надає консультативну, інформаційну і правову підтримку українським громадянам, які з різних причин перебувають за межами України. Крім того, Міністерство задіяне до обміну даними між правоохоронними органами України та органами іноземних держав щодо фізичних і юридичних осіб, які займаються торгівлею людьми, розслідувань злочинів у сфері торгівлі людьми. МЗС України також надає допомогу в поверненні до дому українським громадянам, які стали жертвами торгівлі людьми за кордоном.

Міністерство юстиції України як співвиконавець залучено до заходів Державної програми в розділі «Удосконалення законодавства та управління у сфері протидії торгівлі людьми», а саме щодо забезпечення діяльності Міжвідомчої ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми і регіональних координаційних рад з питань протидії торгівлі людьми; здійснення контролю за дотриманням міжнародних домовленостей у сфері протидії торгівлі людьми та підготовка щорічної доповіді з питань протидії торгівлі людьми; реалізації положень Закону України «Про протидію торгівлі людьми» шляхом прийняття підзаконних нормативно-правових актів; контролю за здійсненням заходів у сфері протидії торгівлі людьми. Крім того, Мінюст України є виконавчим органом, у сферу компетенції якого входить надання безоплатної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Право на безоплатну первинну допомогу мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України². Відповідні громадські приймальні для надання правової допомоги малозабезпеченим сім'ям діють в усіх областях України.

Державна міграційна служба України (ДМС) залучена як основний виконавець до заходів Державної програми в розділі «Надання допомоги особам, що постраждали від торгівлі людьми» щодо видачі в установленому законодавством порядку дозволів на імміграцію громадянам іноземних держав або особам без громадянства, що постраждали від торгівлі людьми. У межах своєї компетенції ДМС здійснює кілька функцій: по-перше, забезпечує повернення іноземців та осіб без громадянства до країн походження; по-друге, забезпечує дану категорію осіб документами для виїзду за межі України, тимчасового перебування або постійного проживання на території України.

Державна служба зайнятості України (ДСЗ) працює у двох напрямках, які стосуються протидії торгівлі людьми: запобігання неврегульованій зовнішній трудовій міграції та торгівлі людьми, а також допомога особам, які постраждали від торгівлі людьми і неуспішної трудової міграції³. ДСЗ здійснює свої заходи через розгалужену структуру центрів зайнятості – обласні, міські й районні центри зайнятості.

¹ Указ про Міністерство закордонних справ України 2011 (Президент України). *Офіційний вісник України*, 19.

² Закон про безоплатну правову допомогу України 2011 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/page>>.

³ Маршавін, Д.Ю. (2007). *Діяльність державної служби зайнятості з попередження неврегульованої*

Так, напрям щодо запобігання нерегульованій зовнішній трудовій міграції та торгівлі людьми містить низку заходів, які можна згрупувати у дві групи. До першої групи належать превентивні заходи загального характеру: проводиться робота щодо заохочення населення до внутрішньої зайнятості; здійснюється інформаційно-роз'яснювальна робота щодо ризиків нерегульованої міграції, засобів і методів, що використовують торгівці людьми, а також інформування про можливості Державної служби зайнятості в допомозі потенційним мігрантам і потерпілим від торгівлі людьми щодо реалізації себе в Україні; центри зайнятості проводять роботу з роботодавцями щодо проблем нерегульованої зовнішньої трудової міграції робочої сили з України; крім того, до заходів превентивного характеру належать звернення до правоохоронних органів щодо припинення незаконної діяльності посередників.

Друга група запобіжних заходів стосується індивідуальної роботи з потенційними мігрантами. Це виявлення потенційних мігрантів і проведення співбесід з ними; сприяння зайнятості в Україні; проведення семінарів для потенційних мігрантів; надання допомоги щодо перевірки ліцензії в посередника з працевлаштування за кордоном; надання консультацій щодо підвищення безпеки при виїзді за кордон; направлення до інших компетентних урядових структур або громадських організацій для отримання додаткової інформації.

У напрямі щодо допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми і неуспішної трудової міграції, ДСЗ надає постраждалим низку послуг безпосередньо (підбір роботи, професійна консультація, направлення на навчання, допомога в започаткуванні власної справи, призначення матеріальної допомоги), а також перенаправляє постраждалих до інших компетентних урядових структур або громадських організацій для отримання додаткової допомоги.

Центри зайнятості в Україні також працюють у напрямі запобігання економічній експлуатації дітей та реінтеграції потерпілих і дітей з груп ризику в суспільство і повноцінне життя. Здійснюється комплекс заходів щодо запобігання економічній експлуатації дітей (заходи сприяння внутрішній зайнятості батьків; заходи щодо легального працевлаштування молоді; інформаційно-роз'яснювальна робота в навчальних закладах; інформування роботодавців про дитячу працю та її наслідки; звернення до правоохоронних органів з метою припинення випадків експлуатації дітей), а також заходи із соціальної реабілітації дітей, які були вилучені з економічної експлуатації або входять до груп ризику.

Органи, які залучені до боротьби з торгівлею людьми (або правоохоронні органи), поділяють¹ на дві групи. До органів, що виконують зазначену роботу в межах загальної компетенції щодо боротьби зі злочинністю, належать Служба безпеки України, органи внутрішніх справ, прокуратура, прикордонна служба, митні органи. До другої групи належать органи, що мають спеціальну компетенцію: міжвідомчі ради, а також спеціалізовані підрозділи Міністерства внутрішніх справ України, до функцій яких входить розкриття злочинів відповідно до ст. 149 Кримінального кодексу України.

Відповідно до Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року² Міністерство внутрішніх справ України (МВС) залучено як відповідальний виконавець до заходів щодо забезпечення підвищення професійного рівня працівників органів державної влади, які здійснюють повноваження у сфері протидії торгівлі людьми, заходів щодо проведення роз'яснювальної роботи з особами, залученими до найгірших форм праці, зокрема з тими, що надають платні сексуальні послуги, і громадянами іноземних держав, особами без громадянства, у тому числі тими, що звернулися до державних органів України з метою отримання статусу біженця.

До компетенції МВС України належить виявлення та розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми; припинення діяльності організованих груп, що вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми; встановлення статусу особи, що постраждала від торгівлі людьми; забезпечення безпеки осіб, що постраждали від торгівлі людьми, або свідків у рамках кримінального судочинства щодо торгівлі людьми; здійснення контролю за діяльністю підприємств, установ та організацій у сфері протидії торгівлі людьми.

зовнішньої трудової міграції, протидії торгівлі людьми та ліквідації дитячої праці. Київ, 311.

¹ Козаченко, О.В. (2008). *Огляд законодавства України у сфері боротьби з торгівлею людьми.* Донецьк, 212-217.

² *Постанова про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року 2012* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України.* <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-%D0%BF>>.

У міжнародній співпраці щодо протидії торгівлі людьми Державною програмою покладено на МВС обов'язки щодо співпраці з правоохоронними органами іноземних держав і міжнародними правозахисними організаціями, а також обмін інформацією з правоохоронними органами іноземних держав і міжнародними правозахисними організаціями з питань переслідування осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми, або сприяють їх вчиненню.

Слід зазначити, що у структурі МВС України 2000 року було створено спеціальний підрозділ з протидії торгівлі людьми, який 2005 року було перетворено на Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, підрозділи якого були також засновані в усіх областях України. Із 2013 року створено Управління боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, у складі Департаменту карного розшуку (наказ МВС України «Про внесення змін до штатів підрозділів кримінальної міліції» від 14 жовтня 2013 р. № 981дск), якому підпорядковані територіальні підрозділи органів внутрішніх справ, що уповноважені на боротьбу з торгівлею людьми¹. До компетенції новоствореного підрозділу входить реалізація державної політики щодо запобігання і протидії торгівлі людьми, нелегальній міграції, злочинам проти моральності (створення й утримання місць розпусти, звідництва, сутенерство, примушування до або втягнення в заняття проституцією, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів і товарів, які пропагують насильство і жорстокість), злочинам у сфері працевлаштування за кордоном, незаконним діям щодо усиновлення, порушення встановлених правил трансплантації органів і тканин людини, насильницькому донорству, протидія легалізації доходів, що були одержані від зазначених злочинів.

Крім заходів щодо боротьби з торгівлею людьми, як зазначають експерти², важлива роль у діяльності МВС відведена профілактиці даного типу злочину, яку проводять різні підрозділи органів внутрішніх справ. Так, у структурі органів внутрішніх справ віктимологічна профілактика торгівлі людьми здійснюється спеціалізованими підрозділами служби дільничних інспекторів міліції, що полягає у виявленні потенційних жертв торгівлі людьми і проведенні з ними роз'яснювальної роботи. Кримінальна міліція у справах дітей проводить профілактичну роботу як із самими неповнолітніми, так й з неблагополучними родинами. Державна служба боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ) контролює діяльність підприємств, які займаються працевлаштуванням і організацією навчання громадян України за кордоном, наданням розважальних послуг. Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС працює щодо виявлення злочинних угруповань, що займаються торгівлею людьми, а також займається оперативним документуванням протиправних дій, запобіганням легалізації коштів від торгівлі людьми, випадкам корупції серед державних службовців і посадових осіб.

Адміністрація Державної прикордонної служби України залучена до Державної цільової програми як співвиконавець заходів розділу «Забезпечення провадження на належному рівні правоохоронної діяльності у сфері протидії торгівлі людьми, здійснення правоохоронних заходів щодо осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми, або сприяють їх вчиненню». Прикордонна служба бере участь у заходах щодо виявлення та розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми; повернення в Україну осіб, що постраждали від торгівлі людьми; співпраці та обміну інформацією з правоохоронними органами іноземних держав і міжнародними правозахисними організаціями.

Таким чином, Державна прикордонна служба України у сфері протидії торгівлі людьми надає допомогу українським громадянам, які стали жертвами торгівлі людьми; займається пошуком зниклих за кордоном осіб, поверненням і реабілітацією постраждалих; залучає міжнародні і громадські організації до здійснення проектів у зазначеній сфері³.

Отже, до заходів з протидії торгівлі людьми в Україні залучена ціла низка органів центральної виконавчої влади. Аналіз їхніх повноважень дав змогу з'ясувати наявні недоліки в організації їхньої роботи. По-перше, на даний момент відсутній документ, у якому були б чітко прописані функції

¹ Управління боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. *Офіційний сайт ГУМВС України в м. Києві*. <<http://mvs.gov.ua/mvs/control/kyiv/uk/publish/article/116663>>.

² Вербенський, М. (2010). *Організація діяльності органів внутрішніх справ України щодо протидії торгівлі людьми*. Харків, 74-77.

³ Левченко, К.Б., Трубавіна, І.М. (2005). *Соціальна профілактика торгівлі людьми: Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту*. Київ, 344.

кожного відомства у сфері протидії торгівлі людьми, а положення міністерств і відомств, у свою чергу, не містять жодної згадки про діяльність у зазначеній сфері.

По-друге, основною проблемою в Україні залишається складність в ідентифікації жертв торгівлі людьми працівниками органів виконавчої влади. Зважаючи на це, необхідно звернути увагу на проведення регулярних тренінгів та семінарів для більшого кола працівників як державних органів, так і органів місцевого самоврядування, а також, можливо, для груп осіб, які можуть безпосередньо стати свідками торгівлі людьми, зважаючи на природу їх зайнятості (працівники готелів, таксисти тощо).

References

1. Bezpalova, O.I. (2013). *Naukovo-praktichnij komentar do Zakonu Ukraini "Pro protidiju torgivli ljud'mi"*. Kiiv.
2. Kirichenko, O. (2010). Shljakhi vdoskonalennja dijalnosti derzhavi shchodo protidii torgivli ljud'mi. Kirichenko, O., Bushnova, K. *Aktual'ni pitannja zapobigannja i protidii torgivli ljud'mi*. "La Strada - Ukraina".
3. Koval', L. (2010). Analiz dijalnosti Upovnovazhenogo Verkhovnoi Radi Ukraini z prav ljudini. Kharkiv.
4. Kozachenko, O.V. (2008). *Ogljad zakonodavstva Ukraini u sferi borot'bi z torgivleju ljud'mi*. Donec'k.
5. Levchenko, K.B. (2007). *Torgovlja ljud'mi v Jugo-vostochnoj i Vostochnoj Evrope, problemy i perspektivy*. Kirovograd.
6. Levchenko, K.B. (2008). Borot'ba z torgivleju ljud'mi. *Aktual'ni problemi vprovadzhenja derzhavnoi politiki protidii torgivli ljud'mi v Ukraini: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii*. Donec'k.
7. Levchenko, K.B., Trubavina, I.M. (2005). *Social'na profilaktika torgivli ljud'mi: Ministerstvo Ukraini u spravakh sim'i, molodi ta sportu*. Kiiv.
8. Marshavin, D.JU. (2007). *Dijal'nist' derzhavnoi sluzhbi zajnjatosti z poperedzhennja nevregul'ovanoi zovnishn'oi trudovoi migraciji, protidii torgivli ljud'mi ta likvidacii ditjachoi praci*. Kiiv.
9. *Nakaz pro stvorennya Ekspertnoi robochoi grupi z pitan' poperedzhennja nasil'stva v sim'i ta protidii torgivli ljud'mi 2007* (Ministerstva Ukraini u spravakh sim'i, molodi ta sportu). *Oficijnij sajt Ministerstva molodi ta sportu Ukraini*. <http://dsmsu.gov.ua/media/Transferred/2007/07/16/1/2007_2546nm.pdf>.
10. *Postanova pro konsul'tativno-doradchi organi z pitan' sim'i, demografichnogo rozvitku ta protidii torgivli ljud'mi 2007* (Kabinet Ministriv Ukraini). *Oficijnij sajt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-%D0%BF>>.
11. *Postanova pro nacional'nogo koordinatora u sferi protidii torgivli ljud'mi 2012* (Kabinet Ministriv Ukraini). *Oficijnij sajt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/29-2012-%D0%BF>>.
12. *Postanova pro utvorennya Koordinacijnoi radi z pitan' zapobigannja zniknennju ljudej 2001* (Kabinet Ministriv Ukraini). *Oficijnij sajt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/99-2001-%D0%BF>>.
13. *Postanova pro utvorennya Mizhvidomchoi koordinacijnoi radi z pitan' protidii torgivli ljud'mi 2007* (Kabinet Ministriv Ukraini). *Oficijnij sajt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1961-2002-%D0%BF>>.
14. *Postanova pro zatverdzhennja Derzhavnoi cil'ovoi social'noi programi protidii torgivli ljud'mi na period do 2015 roku 2012* (Kabinet Ministriv Ukraini). *Oficijnij sajt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-%D0%BF>>.
15. *Postanova pro zatverdzhennja Porjadku vzajemodii sub'ektiv, jaki zdijsnjut' zakhodi u sferi protidii torgivli ljud'mi 2012* (Kabinet Ministriv Ukraini). *Oficijnij visnik Ukraini*, 64, 35.
16. S'ol'kner, A. (2008). *Ocinka potreb nacional'nogo mekhanizmu perenapravlennja postrazhdalikh vid torgivli ljud'mi v Ukraini*. Kiiv.
17. Svjatun, O.V. (2005). *Evropejs'ki mekhanizmi borot'bi iz torgivleju ljud'mi: avtoref. dis. kand. jurid. nauk*. Kiiv.
18. *Ukaz pro Ministerstvo zakordonnikh sprav Ukraini 2011* (Prezident Ukraini). *Oficijnij visnik Ukraini*, 19.
19. *Ukaz pro Polozhennja pro Ministerstvo social'noi politiki Ukraini 2011* (Prezident Ukraini). *Oficijnij visnik Ukraini*, 29, 66.
20. *Ukaz pro vnesennja zmin do Polozhennja pro Ministerstvo social'noi politiki Ukraini 2013* (Prezident Ukraini). *Oficijnij sajt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/164/2013>>.
21. *Upravlinnja borot'bi zi zlochynami, pov'jazanimi z torgivleju ljud'mi*. *Oficijnij sajt GUMVS Ukraini v m. Kijevi*. <<http://mvs.gov.ua/mvs/control/kyiv/uk/publish/article/116663>>.
22. Verbens'kij, M. (2010). *Organizacija dijalnosti organiv vnutrishnikh sprav Ukraini shchodo protidii torgivli ljud'mi*. Kharkiv.
23. *Zakon pro bezoplatnu pravovu dopomogu Ukraini 2011* (Verkhovna Rada Ukraini). *Oficijnij sajt Verkhovnoi Radi Ukraini*. <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/page>>.
24. *Zakon pro protidiju torgivli ljud'mi 2011* (Verkhovna Rada Ukraini). *Vidomosti Verkhovnoi Radi Ukraini*, 173.